

N:o 27.

Af herr **J. Andersson** i Lysvik, *med förslag till ändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen.*

Om sättet för val till Andra Kammaren yttrade friherre De Geer i det anförande till statsrådsprotokollet, som innehöll motiveringen till nu gällande riksdagsordning:

»I fråga om medelbara eller omedelbara val hyser jag för min del ingen tvekan att tillerkänna företrädet åt de senare, så vida de förra skola förrättas genom elektor, hvilka utses endast för att förrätta ett visst val utan att i öfrigt hafva något med hvarandra gemensamt. Af de valberättigade lär man nemligen icke kunna förvänta något intresse för den förberedande åtgärden att välja elektor, om de icke hysa intresse för det slutliga resultatet eller utgången af sjelfva riksdagsmannavalet. Men hysa de intresse för det slutliga resultatet, så utse de sannolikt till elektor den, som röstar på deras egen kandidat, utan afseende på huru vida elektorn för denna befattning eger de utmärktaste egenskaper, hvilka dessutom äro svåra att bedöma, och hela syftmålet med de medelbara valen är då förfeladt. Härtill kommer, att faran för otillbörlig inverkan på valen är vida mindre, om denna måste rigtas mot en hel menighet än om blott ett ringa antal elektor behöfva vinnas.»

Svårigheter anses dock i verkställigheten möta vid de omedelbara valen. Utan föregående valmöten befaras röstsplittring, men talrika besök vid valmötena försvåras i ett glest befolkadt land genom de stora afstånden. Af denna anledning är omedelbart valsätt endast i större städer ovillkorligt förskrifvet, medan småstads- och landtkretsarne fått frihet att välja mellan båda valsätten.

Under de mångåriga striderna om representationsreformen hade frågan om medelbara eller omedelbara val utgjort ett af de förnämsta tvistoämnena.

Fördelen af omedelbara val erkändes af de flesta, men man tänkte sig dem då endast på det sätt, att rösterna afgåfvos på ett enda ställe för hela valkretsen, hvilket dock i vårt vidsträckta land på många ställen skulle mött svårigheter. Det ansågs därför som en särdeles lämplig utväg att låta rösterna uppsamlas inom kommunerna och lemna åt de röstegande sjelfva att bestämma om valsättet.

Antalet af de valkretsar, som användt omedelbart valsätt, har emellertid under den tid, som förflutit efter den nya riksdagsordningens införande, varit så stort, att öfvergången till detta valsätt kan anses snart fullbordad. Dess användning är numera öfver allt regel, och motsatt förhållande eger rum endast i ett fåtal undantagsfall.

Huru förhållandet med de båda valsättens tillämpning utvecklats sig inom rikets landsbygd under åren 1872—93 utvisas af följande uppgifter, hemtade ur den officiella valstatistiken.

Antal deltagande i de allmänna valen åren 1872—1893:

		Omedelbara val.		Medelbara val.	
A. Landsbygden.		Antal deltagare.	% af valberättigade.	Antal deltagare.	% af valberättigade.
År	1872	19,497	22,0	13,735	11,6
»	1875	24,125	23,4	12,577	10,8
»	1878	26,518	23,1	11,496	10,2
»	1881	34,386	26,9	11,601	10,7
»	1884	40,583	28,4	9,908	9,9
»	1887	förra valet 73,482	52,1	23,841	30,5
		senare » 58,879	35,1	12,094	20,4
»	1890	63,836	37,1	13,127	22,2
»	1893	82,643	41,3	6,644	17,5
B. Städerna.					
År	1872	11,761	41,6	205	23,6
»	1875	12,891	36,9	172	27,9
»	1878	16,168	39,8	639	33,0
»	1881	20,604	45,2	—	—
»	1884	23,145	47,4	—	—
»	1887	förra valet 30,422	62,1	4,520	69,0
		senare » 28,537	56,5	360	58,3
»	1890	33,933	59,4	—	—
»	1893	37,404	61,8	—	—

Det omedelbara valsättets stadigt fortgående utbredning inom landsbygden såväl som städerna utvisas af följande öfversigt:

År	Landsbygden.			Städerna.		
	Omedelbara val.	Medelbara val.	Summa.	Omedelbara val.	Medelbara val.	Summa
År 1866	6	130	136	12	12	24
» 1872	60	78	138	21	3	24
» 1875	67	71	138	23	1	24
» 1878	73	67	140	21	3	24
» 1881	78	64	142	24	—	24
» 1884	86	59	145	24	—	24
» 1887	förra valet 92 senare » 104	54 42	146 146	16 24	9 1	25 25
» 1890	108	39	147	25	—	25
» 1893	120	25	145	25	—	25

Den särdeles i ögonen fallande tillbakagång till medelbart valsätt, som egt rum i städernas valkretsar vid valen 1878 och på våren 1887, förklaras deraf, att en mängd stadskretsar då voro nybildade efter de omregleringar, som enligt riksdagsordningens föreskrift blifvit verkställda åren 1876 och 1886. I de dervid nybildade kretsarne trädde det medelbara valsättet i kraft öfver allt, der beslut om omedelbara val icke hunnit fattas, innan de röstberättigade åter kallades till valurnorna. Men med sällspord enstämmighet hafva samtliga stadsvalkretsar derefter återgått till omedelbara val, hvilken öfvergång efter 1876 års reglering var fullständigt genomförd vid 1881 års val, men efter 1886 års reglering redan vid 1890 års val. Äfven på landsbygden har återgång till medelbart valsätt i en mängd fall inträffat dels i följd af de regleringar af domsågor, som särskildt omkring 1880 i ganska stort antal vidtogos, dels i följd af att några domsågor, som redan antagit omedelbart valsätt, antingen genom minskad folkmängd mistat sin ene representant eller på grund af ökad folkmängd blifvit delade i två valkretsar.

Sedan 1891, då här väckta fråga senast var underställd Riksdagens pröfning, har ett stort steg blifvit taget mot det omedelbara valsättets uteslutande användning, i det antalet valkretsar å landsbygden, som antagit berörda valsätt, vid 1893 års val ökats från 108 till 120. Konstitutionsutskottet vid nämnda års riksdag kunde redan då konstatera, »att vid de allmänna valen år 1887 blott en af stadsvalkretsarne och 42 af valkret-

sarne på landsbygden valde medelbart». Då sedan dess utvecklingen skett hastigare i samma riktning, så att för närvarande ingen stadsvalkrets och endast 25 landtkretsar välja medelbart, måne detta ej häntyder på att frågan är mogen för reform? Och måne ej anledningen till denna utveckling är att söka i en alltmer ökad otillfredsställelse med det medelbara valsättet?

Att under sådana förhållanden bibehålla detta valsätt såsom regel må väl anses olämpligt. Konstitutionsutskottet vid 1891 års riksdag medger äfven, att »anledning till en förändring i lagens bestämmelser skulle kunna anses föreligga, om genom bibehållandet af gällande stadganden synnerliga olägenheter kunde visas hafva uppkommit för det flertal valkretsar, som öfvergått till sistnämnde valsätt» (det omedelbara).

För en hvar med erfarenhet från ofvan nämnda regleringar torde vara uppenbart, att olägenheter — utom de ur anförandet till statsrådsprotokollet här ofvan angifna — visst icke saknas, såsom: osäkerhet och villrådighet vid hvarje valkretsindelning och hvarje ny femårsperiod, då fråga om förändring kan väckas; besvär, tidsförlust och oreda vid ombyte af valsätt samt valmannens ovisshet vid elektorsval om hans röst tillfaller den han önskar vald som riksdagsman — olägenheter nog besvärliga för den stora allmänheten, som önskar stadga i den vedertagna ordningen och frihet från onödiga besvär. Deremot torde svårigen kunna uppvisas sådana eller andra olägenheter af ifrågavarande reform, som tvärtom ur alla synpunkter kan anses utgöra en både nödig och nyttig grundlagsändring.

I hvarje fall utvisar händelsernas förlopp en alldeles bestämd tendens hos valmännen att göra det omedelbara valsättet enrådande öfver hela landet. För att undanröjda de af grundlagens lydelse framgående hindren för dess allmänna antagande har vid flera riksdagar föreslagits dels att ändra ordningen mellan båda valsätten, så att omedelbara val blefve lagstadgad regel, men återgång till medelbara val kunna af valmännen beslutas, dels att påbjuda det omedelbara valsättets uteslutande användning i städerna utan afseende på landsbygden, och dels att göra omedelbara val obligatoriska öfver hela riket.

Den förstnämnde af dessa utvägar kunde visserligen anses utgöra en eftergift åt anhängarne af val genom elektor. Och nog blefve detta en riktigare sakernas ordning, att det mest använda valsättet utgjorde regel och det mindre begagnade undantag. Men med en sådan anordning torde den »medelbara» sidan blifva lika litet tillfredsstäld som nu den »omedelbara». Olägenheterna qvarstode, endast en omflyttning egde rum. En sådan ändring torde ock i det allra närmaste komma att utvisa samma resultat som

vid det sistnämnda af de tre alternativen eller de omedelbara valens obligatoriska införande. Hittills har nemligen, ehuru väl någon gång väckt förslag om öfvergång från medelbara till omedelbara val afslagits, ingen enda gång inträffat, att en valkrets, der det omedelbara valsättet redan varit infördt, genom valmännens fria beslut återgått till val genom elektor. Då så är fallet, vore knappast troligt, att sådan återgång skulle genom valmännens åtgörande komma att inträffa, sedan omedelbara val i grundlagen gjorts till regel och redan börjat tillämpas.

Att göra de omedelbara valen obligatoriska ensamt för städerna kunde väl hafva skäl för sig, eftersom deras valkretsar två gånger fullständigt öfvergått till dylika val, men dermed vore missförhållandet å landsbygden icke afhjelpat, och detta tarfvar rättelse lika väl som i städerna.

Under sådana förhållanden synes det enda rätta vara att ansluta sig till det tredje alternativet och införa det omedelbara valsättet till uteslutande användning öfver hela riket. Detta vore en följdriktig tillämpning af en enkel och klar, för alla fall lika regel, som öfver allt, der den hittills tillämpats, visat sig ega de företräden, som riksdagsordningens författare framhållit. Hvad särskildt angår det lifligare intresse för valen, som detta sätt är egnadt att väcka, så vinner det en synnerligt slående bekräftelse genom den jemförelse mellan deltagandet i de omedelbara och medelbara valen, som här ofvan finnes införd.

Till allt detta kommer, att olägenheten af nu gällande föreskrifter, enligt hvilka återgång till medelbara val oberoende af valmännens önskan inträffar, så ofta valkretsarnes omfång förändras, på ett särdeles tydligt sätt kommer att visa sig vid första tillämpningen af de genom 1894 års grundlagsändring införda bestämmelserna om sättet för Andra Kammarens bildande. I kraft af dessa bestämmelser kommer nemligen vid 1896 års val ett ovanligt stort antal kretsar både på landet och i städerna att motsin vilja återgå till val genom elektor. Enligt den nya ordningen kommer antalet af landsbygdens valkretsar att ökas från 145 till 150, och de kretsar, som bestå af flera städer, skola ökas från 25 till 30 (eller möjligen 31). På landsbygden måste således fem domsagor, som nu välja hvardera en riksdagsman, fördelas i två valkretsar, hvarigenom alltså tio nya kretsar uppstå, som för längre eller kortare tid äro hänvisade till val genom elektor. I städerna kommer detsamma att inträffa med ett vida större antal kretsar, då tillkomsten af fem eller sex nya stadskretsar medför en fullständig omstörtning af nu gällande kretsindelning för städerna. Då uppgifterna om folkmängden vid 1895 års slut, som skola läggas till grund för de nya valkretsarnes

bildande, efter vanligheten knappast torde i fullständigt skick hinna framläggas af statistiska centralbyrån förrän frampå sommaren, kan regeringen icke medhinna att utföra valkretsarnes reglering så tidigt, att beslut om öfvergång till omedelbara val kan fattas inom de nybildade kretsarne, innan de första riksdagsvalen förrättas. Uti detta missförhållande kan visserligen ingen rättelse vinnas genom den grundlagsändring, som härmed ifrågasättes, enär det afgörande beslutet om densamma, i fall den vinner Riksdagens bifall, tidigast kan fattas vid den riksdag, som sammanträder först efter nyssnämnda val. Men den rubbning i valsättet, som vid detta tillfälle utan valmännens önskan och oftast i strid med deras bestämdt uttalade vilja kommer att inträda, utgör i sjelfva verket det mest talande skäl för nödvändigheten af en ändring i nu gällande bestämmelser rörande valsättet uti det syfte, som här blifvit antydt.

På grund af det anförda vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville förklara till grundlagsenlig behandling hvilande följande förslag till ändrad lydelse af nedanstående delar af gällande riksdagsordning:

§ 16. Å landet förrättas valen inför domhufvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhufvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger. I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, förrättas valen inför magistraten i den stad inom valkretsen, som eger största folkmängden. Vid dessa val afgifvas rösterna särskildt för hvarje kommun inför kommunalstämmas ordförande, magistrat eller den för staden särskildt tillsatta styrelse; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen till vederbörande valförrättare ofördröjligen insändas.

I stad (o. s. v. oförändradt).

§ 17. Vid riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst. Den, som (o. s. v. oförändradt).

§ 18. Konungens befallningshafvande åligger att, när val till riksdagsman i Andra Kammaren erfordras, derom underrätta vederbörande valförrättare, som låter tid

och ort för valet i kyrkorna kungöra. Skulle i någon församling offentlig gudstjenst ej förrättas å söndag, då kungörelsen bör uppläsas, skall på presterskapets anmodan vederbörande kronobetjent kungörelsen skyndsamt kringläsa.

Konstitutionsutskottet, till hvars behandling denna motion torde remitteras, behagade åt ordalydelsen gifva den form, som anses lämpligast.

Stockholm den 24 januari 1896.

J. Andersson
i Lysvik.

N:o 28.

Af herr **J. Andersson** i Lysvik, *med begäran om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående införande af helsovårdslära såsom läroämne vid folkskolelärareseminarierna m. m.*

Vid förra årets riksdag väcktes af undertecknad följande motion (n:o 136):

Enär det genom redogörelse för samaritinstitutionens verksamhet i Sverige och andra länder i vida kretsar blifvit bekant, att esomoftast olycksfall förekomma, medförande skador, hvilkas behandling fordrar ett så hastigt ingrepp, att läkarehjelp ej kan i rätt tid hinna erhållas, t. ex. häftiga pulsåderblödningar eller skendöd i följd af drunkning eller inandning af kolos, dervid hvarje minut är dyrbar för lifsräddning;

Bih. till. Riksd. Prot. 1896. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 8 Häft.